

Fågel Fenix: Divisionens strid och taktik i en nutida operativ kontext

av Lars Henåker och Mikael Weissmann

Résumé

An army division's operational capability is uniquely positioned to execute decisive actions on the battlefield. Its capabilities encompass the command and coordination of combined arms, intelligence, and logistics which are essential for achieving success on the battlefield. Moreover, the coordination of a division's units is conducted within an operational context that involves other combat forces. However, is the organisation, training, and development of the Swedish Army Division to lead and coordinate battle today of essential importance, or should it be the brigade that achieves decisive outcomes on the battlefield? The division leads and coordinates its units and their effects in the complex environment of the modern battlefield. Ideally, effective division-level command should facilitate decisive actions, ensuring victory in the various duels of the battle. Ultimately, the division's capacity to optimise conditions for its brigades is a critical prerequisite for winning the battle.

HUR SKA DEN svenska armén förhålla sig till divisionsnivån som ledningsstruktur i framtida konflikter?¹ Efter en längre period utan aktiv verksamhet på divisionsnivån återinrättades den svenska divisionen under 2021. Denna åtgärd syftade till att förstärka förmågan till ledning och samordning av brigader, särskilt i syfte att möjliggöra kraftsamling i en riktning. Det militära stabsarbetet under Arméns stabsövning 2022 (ASÖ22) blev ett konkret tillfälle att pröva denna förmåga i praktiken.²

Behovet av att återuppbygga divisionsförmågan har påverkats av flera samtidiga utvecklingar. Kriget i Ukraina har aktualiserat behovet av högre ledningsnivåer, då ryska styrkor i stor utsträckning strider på divisions- och armékårsnivå. Samtidigt har Sveriges medlemskap i Nato bidragit till ökade krav på interoperabilitet och en jämförbar struktur med andra allierade länders

arméer. Mot denna bakgrund har divisionens betydelse åter hamnat i fokus. Divisionens betydelse är dock inte enbart relaterad till kriget i Ukraina och Nato-medlemskapet. Divisionen behövs även för att kunna hantera de ökade krav som den förändrade karaktären hos dagens och morgondagens stridsmiljöer ställer på vår förmåga att samordna, leda och anpassa markförband på högre taktiska nivåer. Som Niklas Nilsson och Mikael Weissmann framhåller, präglas dagens landkrigföring av ökad teknologisk komplexitet, urbanisering och gränsöverskridande domäner, vilket kräver ett vidgat perspektiv på markoperationers ledning och struktur.³ Frågan uppstår därmed: är det divisionen som ska leda arméns strid, eller är brigadstrukturen tillräcklig för att hantera framtidens taktiska utmaningar?

Denna artikel tar sig an frågan om varför Sverige behöver divisionsnivån. Syftet är att

öka förståelsen för dagens taktik och tänkta sätt att strida, samt för hur divisionens ledning bidrar till samordning och avgörande taktiska effekter. Det övergripande målet är att skapa ökad förståelse för divisionsnivåns funktion, potential och begränsningar i ett modernt svenskt försvarsperspektiv. Mer specifikt tar artikeln sig an två frågor: Vad tillför divisionsnivån?, samt hur används divisionen i strid?

För att besvara dessa frågor analyseras observationer från ett praktiskt genomförande där delar av divisionens stab deltog i arméns stabsövning, ASÖ22 mot bakgrund av ett antal militärteoretiska element.⁴

Artikeln är strukturerad som följer: I nästa del, del två, behandlas forskningsdesignen, inklusive metod och det analytiska ramverk som använts (åtta taktiska element). Därefter flyttas fokus i del tre till divisionen och dess historia såväl generellt som i svensk kontext, för att skapa förståelse för varifrån vi kommer och hur vi har hamnat i dagens läge, inte minst fördjupa frågeställningen med fokus på vilka problem den svenska armén söker lösa genom att återinrätta en divisionsstruktur idag. I del fyra övergår artikeln till sin empiriska del, där observationer och analys av ASÖ22 genomförs. Avslutningsvis presenteras slutsatser samt rekommendationer för vidare forskning.

Forskningsdesign

Denna studie har en hermeneutisk ansats, där observationer och tolkningar analyseras genom ett militärteoretiskt ramverk bestående av åtta taktiska element (se nedan). Artikeln bygger på en deltagandes observationer under Arméns stabsövning (ASÖ22). Denna övning genomfördes under hösten 2022 i Enköping med syfte att deltagande staber skulle tränas i stabstjänst och lösa olika taktiska uppgifter. Övningen genomfördes i ett

nationellt scenario som utspelades i de södra delarna av Sverige. Totalt deltog cirka 500 personer i övningen. Övningen genomfördes inom ramen för division och brigad med brigadstaberna som huvudövad ledningsnivå. Deltagande staber tillhörde 1:a divisionen, 4:e mekaniserade brigaden, 7:e mekaniserade brigaden, 19:e Norrlandsmekaniserade brigaden samt övriga divisionsförband.

För att besvara artikelns frågeställningar tillämpas en kvalitativ ansats som kombinerar kronologisk analys med identifikation av taktiska dilemman. Deltagande observation har utgjort den centrala datainsamlingsmetoden i denna studie. Observationerna har genomförts av en av artikelförfattarna, vars erfarenhet av stabsövningar och etablerade förtroende hos deltagarna möjliggjort både en unik access och en djup förståelse av det observerade materialet.

Observationerna genomförs under hela övningen och observerade taktiska dilemman kopplade till de övergripande frågeställningarna analyseras med hjälp av valt militärteoretiskt ramverk. Vidare genomförs en tolkning av hur enskilda och grupper av stabspersonal konstruerar mening i sin verksamhet.

Observationerna har utformats med hänsyn till det pågående arbetet med att forma divisionens ledningsstruktur. Divisionens upprättande är en dynamisk process som kontinuerligt påverkas av nya perspektiv och insikter. Utvecklingen präglas till viss del av att tidigare erfarenheter omprövas och att man gör anpassningar till nya förutsättningar. Av detta skäl har ingen analys gjorts av specifika stabsenheter eller enskilda befattningshavare. Fokus har i stället lagts på organisatoriska processer och gemensam taktisk praktik.

Analysram

Analysen tar sin utgångspunkt i tidigare forskning kring seger i strid⁵ samt i arméns

taktikreglemente AR Taktik 2023 med hjälp av åtta olika avgörande element.⁶ Analysen förankras både i vetenskaplig teori och i tillämpbar svensk doktrin. De åtta elementen är: deployment (utgångsgruppering), aggressiv reconnaissance (aggressiv spaning), manoeuvre (manöver), breakthrough (genombrott), high tempo (högt tempo), surprise (övertäckning), shock (chock) och organisational breakdown (fiendens organisatoriska upplösning).

Utgångsgruppering syftar till att kunna börja manövrera med en väl avvägd och balanserad styrka. Idén är att skapa förutsättningar för att kunna genomföra överraskningsanfall lika väl som att förhindra fiendliga genombrott genom egna linjer.

Nästa element, *aggressiv spaning* syftar till att identifiera luckor och ytor, fiendens styrkor och svagheter samt till spaning för egen manöver.

Det tredje elementet är *manövern* som bygger på insikten om den egna och fiendens kapacitet, system, styrkor och svagheter. Elementet nyttjas för att utmanövrera fienden genom att gå från beslut till verkan snabbare än motsvarande förmåga hos motståndaren. Den förskjutna striden är central i detta element, d v s att undvika frontala duellsituationer och utnötning, att stå emot fiendens styrka och att samtidigt förmå att frigöra sig under strid för att slå mot fiendens svaghet med oväntade kombinationer av vapensystem, vilket logiskt möjliggör en taktisk seger.⁷

Det fjärde elementet består av *genombrottet*, d v s att förband lyckas manövrera på djupet av fiendens linjer med en taktikanpassning av eget genomförande. Genombrott kräver mod och risktagning vid rätt tillfälle.

Femte elementet är det *höga tempot* relativt motståndarens tempo. Med högt tempo menas främst snabba enkla (korta) order

vars verkan utvecklas före motståndarens motsvarande orderprocess.

Det sjätte elementet ligger i att *övertäckning* uppnås. Genom djupanfall mot fiendens förband med låg beredskap, företrädesvis från oväntat håll, i oväntad terräng, med förband som inte förväntas, skapas övertäckning. Anfall mot en marscherande fiendes flank eller rygg garanterar nästan en fullständig övertäckning.

Sjunde elementet är skapandet av *chock* genom oväntat agerande samt undvikande av en egen för tidig kulmination. Intensiv artillerield och närvaron av stridsvagnar är grundreceptet för att chocka och paralysera motståndarens förmåga till reaktion och verkningfullt agerande. Effekten av de nämnda elementen övertäckning och chock kan upplösa fiendens enheter, dela, lamslå och paralysera allt motstånd.

I det åttonde och sista elementet, *fiendens organisatoriska upplösning*, återfinns manöverkrigföringens mest centrala och essentiella målsättning: det snabba förintandet av motståndarens förband och dennes vilja till fortsatt strid, samt den egna sidans moraliska seger.⁸

Divisionen

Divisionens ursprung går tillbaka till slutet av 1700-talet, då Europas arméer växte och behovet av mer flexibla och kombinerade förbandsstrukturer uppstod. För att effektivt kunna leda större förbandsmassor organiserade Napoleon tidigt det franska infanteriet och artilleriet under divisionsledningsnivån.

När den Napoleonska arméns storlek översteg 100 000 man infördes kårnivån för ledningen av en alltmer avancerad och komplex strid. Divisionen blev därmed en permanent taktisk enhet och kom ofta att innehålla två till tre brigader inklusive en artilleribrigad.⁹ Napoleons nya organisation gav möjlighet

för divisionen att lösa autonoma uppgifter fristående från en armé.¹⁰

Den moderna svenska divisionen föds ur de tidigare arméfördelningarnas struktur i början av 2000-talet.

Utvecklingen fortsatte och under det tysk-franska kriget 1870–71 ser vi hur långt normalindelningen av divisionen hade utvecklats. Både Tyskland och Frankrike stred vid tidpunkten för kriget med armékårer innehållande divisioner. Varje division indelades i två till tre infanteri- eller kavalleribrigader.¹¹

Innehållet i divisionen kom att förändras under första världskriget. Inledningsvis (1914) bestod till exempel en fransk division av 87 % infanteri, 10 % artilleri och 3 % underhåll. Till 1918 hade förhållandet förändrats till endast 65 % infanteri, 27 % artilleri och 8 % underhåll. Under första världskrigets slutskede kunde en tysk division innehålla 8 000 till 11 000 man medan en amerikansk division kunde räkna upp till 28 000 man.¹²

Efter första världskriget uppstod en rad nya idéer och den mobila divisionen diskuterades flitigt. Militärteoretiker såsom J F C Fuller och Basil Liddell Hart hade olika uppfattning om hur en mobil division skulle organiseras. Under 1930-talet omorganiserades brittiska kavalleriförband för att utveckla mobila divisioner.¹³ Samtidigt som England och Frankrike försökte anpassa sina nya doktriner för nästa krig togs de tyska erfarenheterna efter första världskriget tillvara och utvecklades under arméchefen Hans von Seeckts ledning. De tyska slutsatserna visade på behovet av en allsidigt sammansatt enhet med förmåga till samordning av flygunderstöd, att kunna leda genom snabb beslutsfattning och förmåga att kraftsamla

resurser till en kritisk punkt. Dessa slutsatser formaliserades i den nya pansardivisionen.¹⁴

Under andra världskriget blev pansar- och mekaniserade divisioner centrala element för stridens avgöranden. Divisionens roll som ledningsnivå för större förbandsmassor förstärktes ytterligare under kriget, inte minst genom förbättrade sambandsmedel och ett högre ledningstempo.¹⁵

Under kalla kriget (1945–1991) genomgick Europas divisioner en fortsatt mekanisering för att klara av ett framtida krig, genomfört i en kärnvapenmiljö. Idén om att kunna leda en koncentration av större mobila enheter överlever och förstärks under perioden med avsikten att snabbt nå ett operativt avgörande i Centraleuropa.¹⁶ Stråvan efter kraftsamling lever fortfarande i allra högsta grad kvar i vår svenska doktrin och kan ses som en central teori för att uppnå seger.¹⁷ Egenskaper för att snabbt vinna striden genom högt tempo, stor eldkraft, god rörlighet och möjlighet att uppnå överraskning/chock återfinns i divisionens organiska struktur och har utvecklats evolutionärt under år av träning, övning och krig.¹⁸

Framväxten av divisionen i Sverige

Under 1800-talet kom den svenska armén att organiseras i fördelningar (arméfördelningar), vilka kan sägas motsvara den internationella benämningen för division.¹⁹

Den moderna svenska divisionen föds ur de tidigare arméfördelningarnas struktur i början av 2000-talet, endast för att några år senare läggas ner. Under 2021 återupp-tas uppbyggnaden av en ny divisionsledning, och det är snart därefter, under ASÖ22, som artikelns observationer är gjorda.

Varför divisionen idag?

Varför behöver vi divisionsnivån, är inte brigadstrukturen tillräcklig för att lösa arméns

taktiska uppgifter under arméstaben? Enligt Markstridsskolan (MSS) skall divisionen kunna samordna och kraftsamla brigader för att nå ett avgörande i en riktning. Divisionen ska dessutom kunna leda divisionsförband och samordna funktioner för att understödja kraftsamlingen.²⁰ Här återfinns vi dilemman för artikeln. Ska divisionen enbart leda brigadernas strid, eller ska divisionen även kunna leda tillfälligt indelade stridsgrupper? Dilemman består i hur divisionen löser sina uppgifter och taktiska situationer med en eller flera brigader, vilket vi kommer att se i fortsättningen av artikeln.

Den ökande komplexiteten i stridsmiljön ställer krav på en struktur som möjliggör en mångsidighet där divisionen inte enbart är en ledningsnivå utan även en möjliggörare för operationskonst. Som Weissmann och Nilsson har argumenterat, är det centralt för dagens och framtida markstyrkor att uppnå mångsidighet ("versatility"). För att kunna behålla sin konkurrensfördel måste markstyrkorna kunna lösa ett brett spektrum av uppgifter och tillföra operativ effekt i en komplex miljö präglad av otaliga tänkbara situationer och förutsättningar. Denna mångsidighet bygger, enligt Weissmanns och Nilssons en integrerad utfallsrumsmodell ("Integrated Versatility Model") på två sammanlänkade och ömsesidigt förstärkande egenskaper hos en militär organisation: anpassningsförmåga ("adaptability") och flexibilitet ("flexibility"), vilka tillsammans utgör grundförutsättningarna för verkligt mångsidiga markförband.²¹

Med detta som bakgrund övergår vi nu till den empiriska delen av studien, där divisionsstaben för första gången sedan återupprättandet övade i en samlad form. Divisionen i praktiken: Arméns Stabsövning 2022.

Arméns stabsövning 2022 genomfördes mellan den 21 och 26 september 2022 och utgjorde ett viktigt steg i utvecklingen av

svensk divisionsförmåga. Det är viktigt att nämna att ASÖ22 inte primärt hade divisionsnivån som sitt övningsfokus – fokus låg i huvudsak på brigadstabernas arbete, särskilt för MekB4 och NMekB19. Trots detta deltog divisionsstaben aktivt, fattade taktiska beslut och utvecklade handlingsplaner som påverkade stridsförloppet. Övningen gav därmed en värdefull inblick i hur divisionsledning fungerar i praktiken.

En struktur som möjliggör en mångsidighet där divisionen inte enbart är en ledningsnivå utan även en möjliggörare för operationskonst.

Under inledningen av ASÖ22 var divisionens övergripande uppgift att *hindra* en landstigen fiendes intrång på svenskt territorium.

I det följande presenteras en betraktelse av divisionsstabens taktiska agerande under övningens olika skeden. Genom kronologiska nedslag i möten, ordergivningar och diskussioner analyseras centrala moment, beslutspunkter och taktiska dilemman med utgångspunkt i det tidigare presenterade analysramverket. Analysen kopplas i sin tur till artikelns övergripande frågeställningar: Vad tillför divisionsnivån och hur används divisionen i strid?

ASÖ22:s övningsfokus var brigadstabernas arbete, främst MekB4 och NMekB19. Observationerna har försökt följa 1:a divisionens taktiska agerande under spelet. Även om divisionen inte var i övningsfokus så kom divisionsstaben att delta som en naturlig ledningsnivå med taktiska beslut under krigsspelet. Vi kan alltså utgå ifrån att även divisionen, inklusive spelgrupper, har diskuterat olika unika taktiska lösningar för att nå upp till övningens målsättningar. Det kan också antas att deltagarna strävat efter att hantera de komplexa och dynamiska

militära utmaningar som övningsscenariot genererade på bästa sätt.

Vidare inramning beskriver kortfattat scenariot och uppdraget för divisionen under ASÖ22. Scenariot utspelas i södra Sverige med ett taktiskt område som inkluderar Skåne, södra Småland och västra Blekinge. Utgångspunkten för stridens genomförande i det fiktiva scenariot var att *hindra* en fientlig utbredning – inte att *avvärja* eller *slå* landstigning. Fiendens landstigning och utbredning sker inledningsvis med två brigader, en i respektive Ystad och Åhus. Den egna uppgiften skulle lösas under en angiven tidsram enligt högre chefs styrningar samt möjliggöra anfall med hög ambition tillsammans med tredje part i ett senare skede. Mot denna bakgrund kan militärteoretiska dimensioner analyseras genom de åtta tidigare beskrivna elementen. I nästa avsnitt redovisas gjorda observationer i *kronologisk* ordning, analys samt eventuella direkta slutsatser.

Dygnnet innan spelstart (D-1)

Kl 08.45-11.00. Divisionsstabens bedömandearbete genomförs och planen för den tänkta striden utvecklas. Utifrån tidigare arbete med divisionsordern genomförs justeringar och diskussioner kring hur förändrade ingångsvärden påverkar tidigare bedömning. Divisionen driver fram en preliminär målbild som ensas. Den preliminära målbilden innehåller gränser för samordning av stridens förande och framryckningsavenyer. Diskussion om tredje part (en förstärkt brigad inklusive attackhelikoptrar) är essentiell men också till del osäker, då divisionen inte vet vad detta bidrag i detalj består av. Fienden har redan tagit hamnarna i Ystad och Åhus och det finns risk för tillväxt i brohuvudena. Därtill har en operativ luftlandsättning i de norra delarna av Skåne genomförts, förmodligen för att hota och avreglera divisionens bakre

område och dess tillförsel av underhåll och tredje part (se bild 1).

Divisionen ger ut riktlinjer som innebär att långräckviddiga system (flyg och indirekt eld) flyttas fram för att nå verkan mot Ystad. Diskussion mellan MekB7 och divisionen om MekB7:s ambition och risktagning genomförs. MekB7 är inledningsvis prioriterad fram till dess MekB4 och NMekB19 påbörjar sina anfall från Småland söderut mot Skånes nordöstra område. MekB7 med luftvärnsunderstöd ska även *skydda* Malmö och Lund, det vill säga stora civila centra. Det finns en klar uppfattning om att när NMekB19 når sitt område kan brigaden påbörja anfall söderut mot Åhus. Det första taktiska elementet är *utgångsgrupperingen* och hur de olika brigaderna ska anlända till operationsområdet.²²

Utgångsgrupperingen störs av fiendens luftlandsättning och skapar nya beslutstillfällen. Ska MekB4 *slå* luftlandsättning Markaryd de närmsta 24 timmarna (från kl 08.00) och på lång sikt säkra underhållslinjer *eller* försöka passera fiendens samtliga luftlandsättningsbataljoner för att länka ihop med MekB7 och kunna möta landstigning med en högre ambition 8–10 timmar efter order? Divisionen avser nu att hålla sina tre brigader intakta. Till antalet räcker de inte för att lösa ut de *fyra* problem som divisionen önskar lösa parallellt (se bild 1 och 2). Beslutet blir en blandning av den önskvärda parallella lösningen och en delvis sekventiell sådan.

Ett alternativt närmande av situationen skulle kunna vara en mer dynamisk men temporär indelning i tillfälligt sammansatta stridsgrupper, anpassade för att möta de fyra olika problemen som ligger framför divisionen. Högre chefs samordningslinje för att *hindra* fiendens utbredning i minst fem dygn influerar nu besluten. Linjen Trelleborg–Gårdstånga–Kristianstad påverkar divisionens inriktning för striden. Inledningsvis

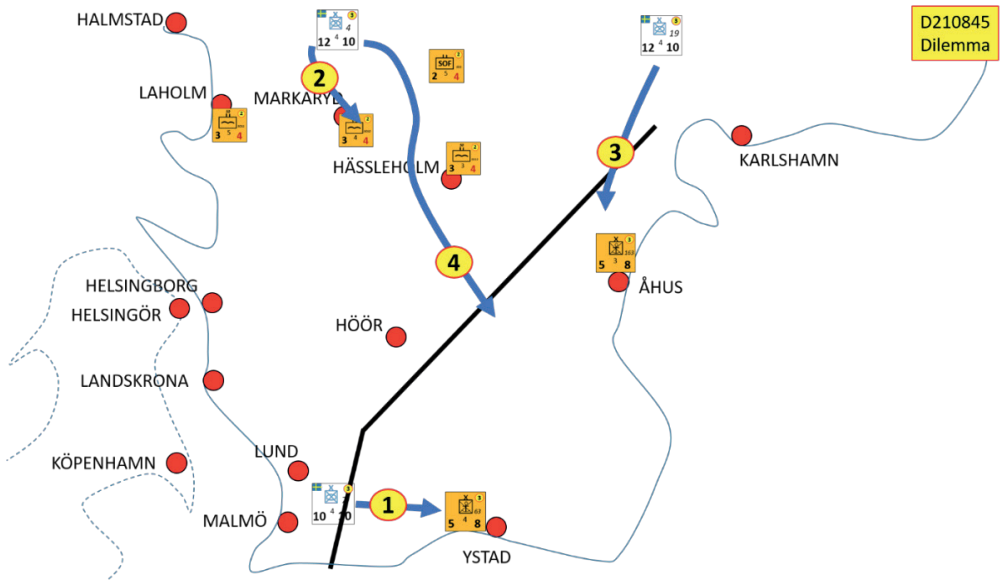


Bild 1. Bilden visar ett taktiskt dilemma som diskuterades mellan DUC och divisionsstab.

kan denna linje hjälpa till att samordna divisionens planering. Den imaginära samordningsgränsen genom Skåne, från nordost till sydväst, ger anledning att ifrågasätta hur metoden för ledning förstärker eller begränsar stridens förande. Vi kan observera att en linje, dragen över hela Skåne, riskerar att mentalt och fysiskt begränsa divisionens behov av den fria manövern. Manövern bör vara fri i ett område av Skånes storlek utan avgörande inflytelser såsom en linje.²³

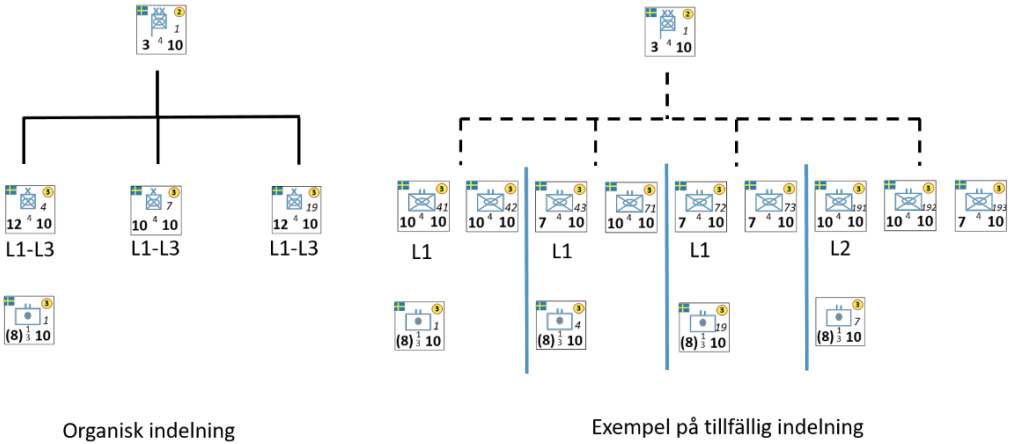
Samordningsgränser riskerar att ge en kortsiktig och ibland falsk känsla av kontroll. Självklart behövs samordning av striden, främst för att minimera egna förluster och öka tempot. Men vi bör kunna tänka bortom eller ändra taktik från lägre förband till ledning av högre förband såsom brigad och division. Tydlighet kring betydelsen och ambitionen bör diskuteras – på vilket sätt hjälper en samordningslinje över ett helt landskap divisionens strid. Riskerar divisionen att bli bunden till en imaginär linje? Ett

ifrågasättande kom under övningen, främst avseende vilken ambition som avsågs med HC:s linje.

Divisionen leder bedömandearbetet inklusive justeringar och avdömningar efter resonemang och riktlinjer för den tänkta ambitionen inför kommande strid, främst för MekB7:s del. Mindre tid läggs på motståndarens förmågor, möjligheter och avsikter. Två av tre operativa luftlandsättningar behandlas, varav luftlandsättningen i Markaryd hamnar i fokus för MekB4. Denna luftlandsättning blir en av huvudpunkterna under framtagandet av den preliminära målbilden. Divisionen nämner att de är *överraskade* av luftlandsättning i ”eget bakre område” med konsekvensen att en hel del kraft initialt läggs på att avgöra divisionens ambition. En observation är att luftlandsättningen relativt snabbt (<90 minuter) övergår till en mekaniserad och högrörlig motståndare.²⁴

De fyra olika problemen som ligger framför divisionen blir svåra att lösa med enbart

D210845
Vad är en division,
tre brigader eller mer?



Organisk indelning

Exempel på tillfällig indelning

Bild 2. Exempel på olika möjliga divisionsindelningar.

brigadstrukturen (se bild 2). Därför väljs en sekventiell lösning. MekB4 slår först luftlandsättningen för att därefter ta upp högre chefs linje, söder om Hässleholm. Uppdragstaktiken medger möjlighet till tillfällig indelning om uppgiften och resurserna är väl definierade med avgränsning i tid och rum.

En intressant iakttagelse rörande divisionens luftvärn görs när uppgiften från högre chef avser att skydda befolkningscentra Malmö i första hand, snarare än att understödja de egna förbandens manöver. Detta beslut kom att påverka MekB7:s framryckningsmöjligheter österut från startläget.

Divisionsledningen ger en riktlinje: att över tid påverka fiendens indirekta eldförmåga, inte enbart vad gäller pjäser eller ramper, utan även ledning och sensorer. Detta är en intressant iakttagelse då antalet utskjutningsramper är begränsade, sårbara och lätta att upptäcka.

Frågan om en divisionsreserv diskuteras varpå divisionen anser att allt redan är insatt. Vad är en lämplig divisionsreserv i detta

läge? En princip vid osäkra lägen kan vara att avsätta minst en tredjedel av den totala styrkan som reserv.²⁵

Raketartillerisystemet Himars (High Mobility Artillery Rocket System) tillförs divisionen, vilket skapar nya möjligheter. En kanske mer besvärlig uppgift för divisionens luftvärnskompani underställt MekB7, är skyddet av befolkningen i Malmö och Lund. Då MekB7 i sin manöver mot Ystad kommer bortom egen portée för luftvärnskompaniets uppgift, att skydda befolkningen i Malmö, uppstår ett dilemma. Dessutom ska divisionens tillförda luftvärnskompani skyddas, vilket kräver brigadens uppmärksamhet i två olika riktningar. Divisionens rörlighet i bakre område störs nu av ökad aktivitet från den fientliga operativa luftlandsättningen vilket hanteras av MekB4, som nu försöker slå luftlandsättningen.

NMekB19 kommer in i området (nordöstra Skåne) tidigare än planerat. NMekB19:s avsikt är att framrycka mot och påbörja sin fördröjningsstrid från Åhus. Fiendens

luftlandsättning i områdena Markaryd och Laholm påverkar divisionens bakre område. Luftlandsättningen i Markaryd anses kortsiktigt vara mer problematisk. En hel del tid under diskussionen läggs på egen gruppering vilket bör ge ett gott startläge för respektive brigad.

Feedback från direkt underställda chefer ges i slutet av bedömandet. MekB4 kan nå den linje som divisionen hade för avsikt att ange ifrån början inom 10 h, alternativt *slå* luftlandsättningen i Markaryd med konsekvensen att tidigast efter 24 h nå divisionens linje för fortsatt anfall. Samtidigt avser NMekB19 att med högt tempo anfalla mot Åhus för att om möjligt *avvärja* landstigning, därefter påbörja fördröjning. MekB7 avser i sin tur att med högt tempo och genom *anfall* nyttja terrängen effektivt genom att välja öppna ytor för att påverka fiendens utbredningsmanöver.

Analys D-1

I övningens inledning uppstår några dilemma. Det första dilemma är hur den fientliga luftlandsättningen skall hanteras. Är det ett brigadproblem eller ett divisionsproblem? Då divisionen väljer att lösa taktiska situationer med brigader, får en av brigaderna två uppgifter. MekB4 försöker initialt framrycka söderut från Småland mot Skåne, när de får i ny uppgift att *slå* nyss luftlandsatt fiende. Bild 2 försöker visa på ett alternativt sätt att strida med division.

Fler dilemma under D-1 identifieras i högre chefs samordningslinje genom hela Skåne. Bild 1 visar ungefär var samordningslinjen drogs och hur den kom att försvåra divisionens strid samt styra den linjärt. Divisionen kan inte röra sig fritt i operationsområdet, eftersom en samordningslinje är dragen. Problemen är flera: För det första vet divisionen inte var fienden kommer att kraftsamla, för det andra förlorar divi-

sionen möjlighet till manövrering och extra fördröjningsdjup, och för det tredje bör en samordnande linje för att hindra en fiende väljas genom terräng som gör det möjligt att effektivt kunna hindra en fiende.

En vidare analys utifrån några av elementen visar på hur viktig operationens *utgångsgruppering* är. Divisionen har inte alla tre brigader samlade, vilket kom att påverka olika prioriteringar under hela övningen. En av brigaderna kommer att under hela övningen strida i Skånes södra område, främst mot Ystads området. Egen *spaning* (underrättelse) blir överraskade av fiendens luftlandsättning, och den kommer också att störa divisionens verksamhet i bakre divisionsområdet under övningen. Underrättelser om vilken typ av luftlandsättning det rör sig om ignoreras, och efter hand rör sig fienden till andra platser vilket accentuerar det taktiska dilemma med luftlandsättningen.

Divisionens initiala *manöver* påverkas av luftlandsättningen men också av att en brigad kommer in i området något tidigare än planerat. NMekB19 lyckas väl med att lösa tilldelad uppgift då brigaden får tid för fältarbeten genom att ta åt sig terräng långt fram i Åhus-riktningen. Alla elementen är inte analyserbara under D-1 av förklarliga skäl, då divisionen initialt försöker nå fram till samordningslinjen.

Iakttagelser

Vi kan nu föra ett resonemang kring utgångsgruppering av förband med innebörden och syftet att undvika fiendens inhämtning, eld och försvåra dennes manöver. Samtidigt ska de egna möjligheterna till manöver in på djupet av fiendens område och inre linjer med syftet att överraska motståndaren beaktas. Framgångsfaktorer inför offensiv taktik är maskering, skenmål, dold gruppering, spridning av enskilda grupper eller

fordon, manöver med mindre enheter samt kombinerade vapen.²⁶

Vidare iakttagelse är behovet av samordning av divisionens bakre område – en funktionsbrigad med områdesansvar kan vara en lösning. En bakre brigadstruktur, inkluderande eget underhåll, understöd, rörlighet, skydd, samt samordning med tredje part kommer att ställa krav på samordning från divisionsledningen.

En iakttagelse görs angående linjärt beteende och tänkande. Stor vikt läggs vid diskussionen som berör högre chefs *hindra*-linje samt att divisionen ska försöka länka ihop sina tre brigader i bredd. Om vi för en stund frigör oss från högre chefs styrning och funderar på varför en ritad linje över ett landskap är viktig att nå, är argumentet enkelhet. Att samtliga tre brigader kommer fram i en ”rörlig” linje som förflyttar sig mot sydost kan verka enkelt, men en aktiv motståndare kommer att syna en alltför linjär rörelse utan andrahandsförmåga i form av motåtgärder.

Till sist ser vi hur *övertäckning* är ett centralt element för att nå framgång i strid då en enhet agerar i kontakt med en motståndare som inte är redo. Med det sagt kan en taktisk chef *känna* sig övertäckad, även om det delvis är obefogat. Övertäckning är ett avgörande element i striden som bör övas under beslutsfattandet. Elementet övertäckning bidrar till att eget förband kan användas på slagfältet för att både bevara sin styrka och undvika nedslitning samt att koncentrera kraften för att åstadkomma (eller motstå) genombrott.²⁷

Morgonen för övningen med spelstart (D)

Kl 08.30 genomför MekB7:s *beslutsstöds*-lag en omfallsplanering avseende fiendens utbrytning från landstigningen i Ystad. Diskussionen är lärorik och till del utmanan-

de för de stabsmedlemmar som närvarar. MekB7 genererar flera möjliga alternativ och stabsmedlemmarna bidrar till att analysera brigadens situation. Inledningsvis strider egna och fiendens manöverbataljoner mot varandra men efter hand lyfts fiendens övriga brigadförband in och situationen förändras. Diskussionen om de egna alternativen blir mer animerad efter hand som fiendens olika förmågor, såsom artilleri och pansarvärn, visualiseras.

MekB7 uppvisar en framgångsrik beslutsprocess som bidrar till att desorganisera fienden genom snabbare beslutsloopar – från beslut till effekt och vidare till nytt beslut – i Ystads området. OODA-loopen (Observe, Orient, Decide, Act)²⁸ hjälper oss att förstå olika tidsmässiga aspekter av egna och fiendens beslut under striden.

Kl 15.30: Divisionens ledningslag diskuterar fram två beslutstillfällen. Det första beslutstillfället är om och när MekB4 har slagit luftlandsättningen. Det inkluderar även när delar av MekB4 måste frigöras för att framrycka till divisionens samordningslinje Trelleborg–Gårdstånga–Kristianstad. Det andra beslutstillfället är när egen bekämpning mot hamnen i Åhus måste avbrytas och fördröjningsstrid påbörjas.

Analys D

Flera av de taktiska dilemman som identifieras under D-1 kvarstår även under D. Den fientliga luftlandsättningen hotar divisionens utgångsgruppering för den egna logistiken och försvårar för MekB4 att nå den sedan tidigare upprättade fördröjningslinjen. Det svaga underrättelseläget förbättras successivt i takt med att övningen fortskrider. Samtidigt framkommer ytterligare detaljer om fiendens utrustning och verksamhet som utmanar de egna målsättningarna.

Artilleriduell är ett annat dilemma, där lösningen ligger i hög rörlighet och maxi-

mal portée. När gynnsamma taktiska lägen uppstår bör dessa utnyttjas resolut genom manöver.

Här visas tydligt ett av divisionens dilemma med att leda striden endast genom brigadnivån. Olika tillfälliga stridsindelningar skulle kunna arbeta parallellt för att slå luftlandsättningen och samtidigt ta tänkt fördröjningsterräng för NMekB19 och slå fienden i Ystad.

Divisionens aggressiva spaning sker genom sammanstöt med fiendens förband samtidigt som samordningslinjen skall nås med egna manöverförband. Divisionens manöver syftar fortfarande till att nå samordningslinjen, inte att slå motståndaren.

Divisionens tempo är högre vid NMekB19 som når eget område tidigare än planerat, samtidigt som MekB4 har två uppgifter: att slå luftlandsättningen och framrycka till samordningslinjen. Det är brigaderna som tar initiativ, i huvudsak oberoende av varandra, för att nå sina mål.

För att värdera en chefs förmåga att lösa komplexa situationer bör ett holistiskt perspektiv anläggas. Detta perspektiv bör innefatta befälhavarens känsla för situationens händelseförlopp, det bedömda resultatet av taktiska effekter samt den subjektiva upplevelsen av situationen. Chefens känsla och *intuition* är en form av förståelse av vad som ska göras som inte kräver en fullt utvecklad och analyserad plan. Mätbarheten återfinns bland annat i förmågan att genomföra egna åtgärder och uppnå verkningsfulla effekter snabbare än fienden, inte bara fatta snabba beslut. Att välja den minst förväntade riktningen i sin manöver och utnyttja minsta motstånd för att nå uppsatta mål kan förstärka fördelar under striden. Motsatsen till detta tillvägagångssätt är en envis uthållighet i en given uppgift trots starka motstridiga bevis.²⁹

Divisionens fortsatta strid (D+I)

Kl 08.30: Beslutstillfälle Markaryd skapas. En mindre fiende av kompanis storlek ska isoleras samtidigt som två pansarbataljoner frigörs för att under eftermiddagen (kl 16.00) nå fram till divisionens linje Trelleborg–Gårdstånga–Kristianstad. NMekB19 ska fördröja i linjen Osby–Älmhult i minst 4 dygn, varefter brigaden ska vara redo att efter order lösa ny uppgift inom 6 timmar.

Enligt genomförandeiden skall brigaden med egna sensorer i sin västra flank vid några övergångar kunna bekämpa med brigadartilleriet understödd av 1:a jägarbataljonen. NMekB19, med två bataljoner, ska vara beredda att fördröja fienden norrut och en tredje bataljon sätts i reserv för motanfall. Målbilden sträcker sig bortom fyra dygn. Brigadens ledningsplats spelar igenom fyra *fientliga möjligheter* och diskuterar vilka egna åtgärder som kan vidtas. Tre av dessa fientliga möjligheter redovisas nedan (Bild 3).

Bild 3 visar tre fientliga möjligheter enligt NMekB19:s bedömning. Möjlighet 1: Fienden anfaller med två bataljoner (+) i bredd. NMekB19 fördröjer under minst fyra dygn. Möjlighet 2: Fienden anfaller österut i syfte att ta och säkra Karlshamn och på sikt öppna egna *sea lines of communication* (SLOC). Möjlighet 3: Fienden anfaller på bredd in i egen brigads fördröjningsområde.

Kl 13.30. MekB4:s stridsledningslag genomför ledningsorientering. Efter det att fientlig drönare har observerats skjuter fientligt artilleri från luftlandsättningsförbanden och lyckas bekämpa en krigsbro (KB5), broövergång i brigadens bakre område. Spaning rapporterar sex fientliga artillerifordon av typen 2S9:or som framrycker västerut mot Laholms området. Situationen skapar ett beslutstillfälle när brigadens reservbroförbindelse ska läggas. Efter hand vill MekB4 lämna över luftlandsättningen i eget bakre område till divisionen. Därefter

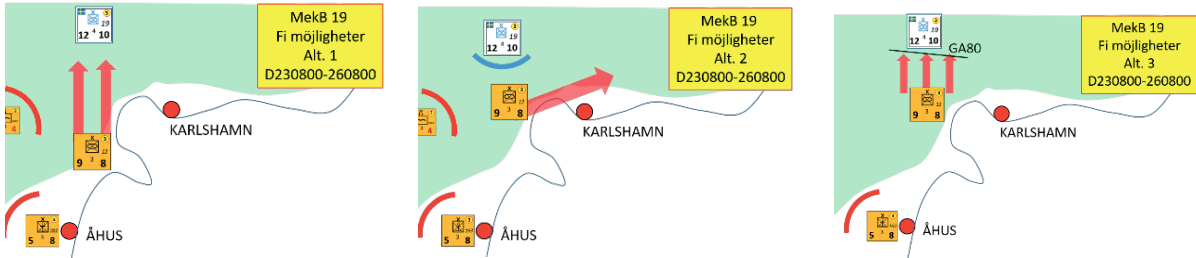


Bild 3

vill MekB₄ fortsätta framåt mot divisionens samordningslinje Trelleborg–Gårdstånga–Kristianstad så snabbt som möjligt.

Divisionen anser nu att luftlandsättningen i Laholms området är divisionens ansvar samtidigt som man fokuserar på att nå divisionens samordningslinje Trelleborg–Gårdstånga–Kristianstad.

Kl 18.15. NMekB₁₉ genomför ledningsplatsorientering. Sidoordnade förband (MekB₄) befinner sig i höjd med egen södra bataljon. Brigaden skapar förmåga till motanfall. Två bataljoner i brigadens södra område påbörjar fördröjning och egna fältarbeten genomförs. NMekB₁₉ är på plats för fördröjningsstrid, och känslan att brigaden har framgång upplevs tydligt. NMekB₁₉ diskuterar brigadens gränser mot MekB₄ samt egen gräns som inte är någon egentlig gräns österut. NMekB₁₉ har ett gott underrättelseläge och uppfattning om fienden i sitt fokusområde. NMekB₁₉:s brigadstab träffar rätt vad avser den 12:e fientliga mekaniserade brigadens anfallsriktning mot Hässleholm samt dess syfte.

Bedömningen avseende den fientliga 15:e brigaden är dock osäkrare, bland annat avseende fiendens möjliga anfall mot Bromölla. NMekB₁₉ frågar sig om den fientliga 15:e brigaden kan framrycka mot Bromölla? Bekämpningsförmåga från divisionen och brigaden inklusive sensorer är utplacerade och förberedda för fördröjningsstrid. Fältarbeten får nu förstöra de broar som finns i NMekB₁₉:s flank mot

MekB₄ samt inom eget brigadområde. Brigadunderhållsbataljonen omgrupperar till brigadens bakre område. Flera förband inom NMekB₁₉:s område uppfattas nu vara för tätt grupperade med varandra. Därför börjar brigaden ta ut avstånd mellan de tilldelade grupperingsområdena.

Ett beslutstillfälle identifieras i händelse av att fienden anfaller Bromölla. ZG (artilleri) har ett förslag om att upprätta underrättelse- och bekämpningsområde. NMekB₁₉ sammanfattar kort att brigadreservens insättande är fiendestyrd; vidare bedöms brigaden ha ett högt stridsvärde och förbandet vara ”på tårna”. Nu börjar NMekB₁₉ bedöma hur stora de egna och fiendens förluster är. Känslan av att vara på rätt spår är positiv och stämningen är påtagligt hög i staben.

En intressant observation är att huvuddelen av NMekB₁₉ skulle kunna utgöra divisionsreserv. Brigaden löser sin uppgift väl, kanske lite för väl med en överkapacitet som inkluderar en extra artilleribataljon, färdiga fältarbeten, fördelaktig terräng för fördröjningsstrid och ett högt stridsvärde. Utifrån olika perspektiv – brigadens och divisionens – kan en liknande situation vara avgörande för divisionens manöver mer än ett förbättrat motanfall inom brigadens område. En snabb förflyttning med reducerad NMekB₁₉ skulle kunna överraska fienden i en oväntad riktning eller förstärka en kraftsamling. Med en divisionsreserv kan en överraskande attack mot någon av fiendens svaga punkter skapa gynnsamma duellförhållanden även

om divisionen totalt sett har en mindre numerär av brigader.

Genom att attackera fiendens svaga punkter får man också möjligheten att nå ett tidigt genombrott. Snabba genombrott utvecklar nya situationer där fiendens motåtgärder förlorar verkan. Dessutom hotar snabba genombrott att kollapsa förbandsstrukturen. Ibland är det nödvändigt att omringa, dela och beslutsamt slå fienden för att utplåna fiendens perifera förband.³⁰ Detta för att förhindra fiendens förband från att omgruppera. Möjlighet att överraska skapas då manövrer sker i rätt tid, ofta med hög hastighet, utan att fienden är förberedd. Motsatsen till en snabb och listig överraskningsattack är en förkärlek för frontalangrepp, ofta mot fiendens starkaste sida.³¹ Det aktualiserar frågan: Kommer högre chefs samordningslinje genom hela Skåne att i praktiken tvinga divisionen att genomföra just ett frontalangrepp?

Kl 18.45-19.00. Divisionens ledningslag diskuterar en ny *kompletterande order*, alternativt att skapa en helt ny order. Staben

förövar och diskuterar innehållet i de möjligheter och begränsningar divisionen bedöms ha om 48h. Diskussionen avser främst en sänkt ambition från att *hindra* till att *fördröja*.

Tillkommande tredje part blir en viktig faktor i resonemanget om hur och var divisionen vill styra striden. Underrättelser på djupet skulle kunna förstärka MekB7:s strid med inkluderande delar ur 32:a underrättelsebataljonen som är kvar i Ystad. Innästlingen påbörjas direkt.

Divisionens inre linjer, lokaliserade till det centrala Skåne, bedömdes som viktiga främst för rörlighet och underhåll samt för divisionens manöver. Luftvärnsskyddet lyfts fram som en viktig komponent för att lyckas upprätta och säkra det inre området. Stridsvärdet bedöms som högt i detta läge, både för MekB4 och MekB7, vilket inkluderar återhämtning. En rullande återhämtning sker brigadvis.

Resultatet blir dock att divisionen inte har en fullt återhämtad brigad under hela skedet. Kan det vara så att man tänkte mer

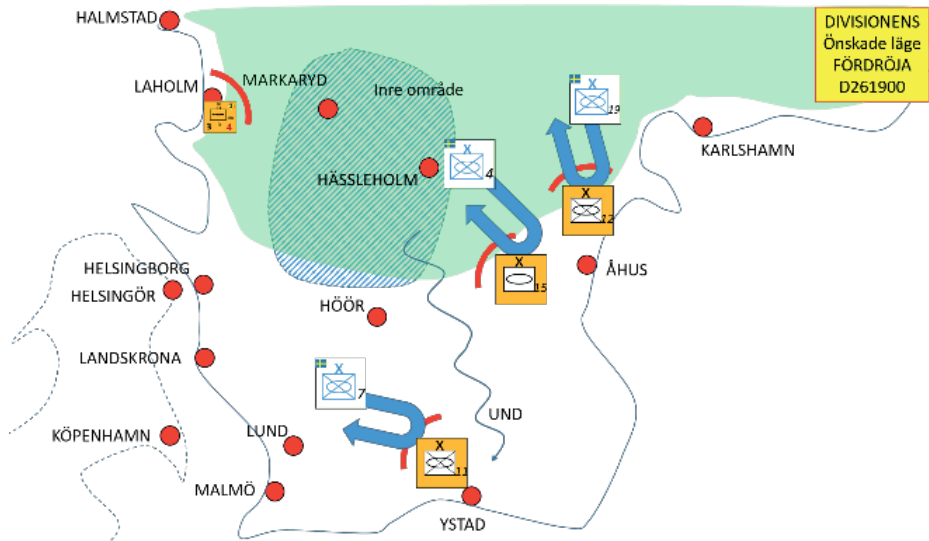


Bild 4. Kartan utvisar divisionens plan i stort för att lösa uppgiften att fördröja fienden.

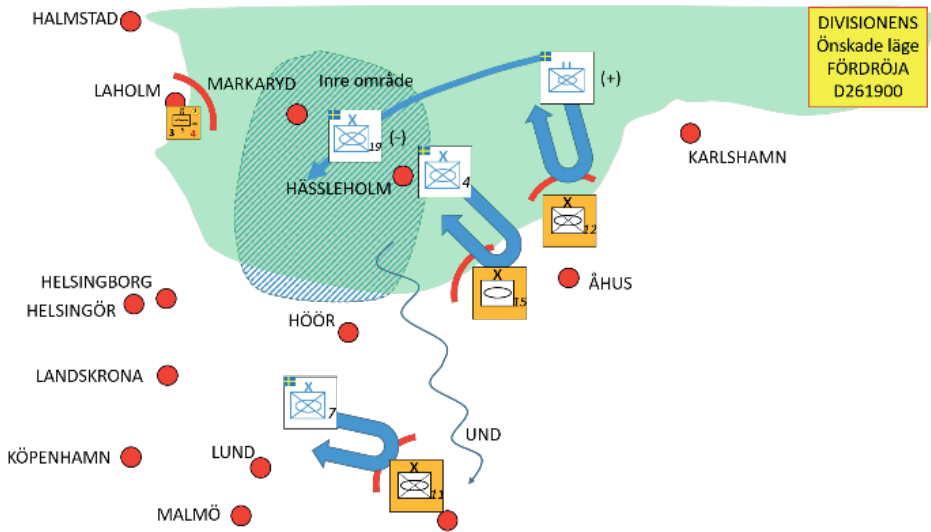


Bild 5. Observerat möjligt alternativ för att skapa divisionsreserv (jfr bild 4 och 5).

i termer av brigad än division i detta läge? Divisionen kommer att sakna egen handlingsfrihet med minst en fullt återhämtad brigad. Planen medger dock att MekB4 kan anfälla Åhus efter att ha uppnått genombrott. Divisionen beslutar att sätta planen. Ett resonemang kring volym, antal brigader och högre chefs syfte uppstår. Ett uns av tvivel, eller möjligtvis en förändring i syftet, lyser igenom när prioritering av Anti-access/Area Denial (A2AD) diskuteras. En förskjutning av syftet får bedömas som en större förändring snarare än nya uppgifter.

Hur lång tid NMekB19 kan ta ut i sin fördröjning påverkar divisionens möjlighet att förbereda MekB4 och MekB7. Divisionen anser att NMekB19 kan hålla ut i 48 h, vilket stämmer väl med NMekB19:s tidigare bedömning. Varför används hela NMekB19 i en nu väl förberedd och understödd fördröjningsstrid? En reflektion är att huvuddelen av NMekB19 i detta läge mycket väl skulle kunna dras ur till det inre av divisionsområdet för återhämtning och ges ny uppgift. Det skulle räcka med en mindre

del av NMekB19 och divisionsartilleribataljonen för att kunna föra en effektiv fördröjningsstrid. En reducerad NMekB19(-) skulle kunna vara divisionsreserv inom 48 h. NMekB19 kan nu fördröja i tre dygn. Samtidigt får MekB4 uppgiften att ta terräng mot (ända fram till?) Åhus. Divisionen avser att fördröja fienden i en linje med syfte att tillfoga förluster. MekB4 fördröjer, beredd att ta terrängen Hässleholm. MekB7 är kvar i divisionens södra område och får nu beredd uppgiften att bli divisionsreserv. Arbetet med divisionens stridsplan ska vara klart innan D+2 kl 20.00.

Vid en av observationerna blir det tydligt att brigaderna mer självständigt fortsätter att lösa parallella uppgifter. NMekB19 genomför en allt igenom framgångsrik strid och bedöms ha förutsättningar att dra ur huvuddelen av brigaden för återhämtning och därefter eventuellt bilda divisionens reserv. Divisionen skulle kunna bedriva olika verksamhet i mer än tre riktningar, i detta fall minst fyra riktningar parallellt.

Analys D+I

Under D+I kvarstår dilemmat för divisionen, nämligen att försäkra sig om att MekB4 inte uppfattar divisionens ansvar för bakre område som ett brigadproblem. Övningen visar tidigt på hur avgörande reserver är och vilken betydelsen samordningen från divisionsnivån har för att möjliggöra brigadernas strid och manöver. Ett annat dilemma som divisionen nu brottas med är att få fram en divisionsreserv. Med förändrad ambition i divisionens strid ändras också förutsättningarna för brigaderna. Med en sänkt ambition från att *hindra* till att *fördröja* kommer terräng bytas mot minskade förluster och möjlighet till ett avgörande genom anfall. Dilemmat förstärks genom att brigaderna återhämtar enligt ett rullande schema mellan deras respektive bataljoner. Detta komplicerar divisionens möjlighet att med en helt återhämtad och till och med förstärkt brigad kunna anfalla i ett senare skede.

Om vi nu går tillbaka till ett av de taktiska elementen finner vi gällande *utgångsgruppering*, att utgångsgruppering för att hindra fienden övergår till en utgångsgruppering för att fördröja fienden. Detta påverkar inte avsevärt förutsättningarna för divisionens fortsatta strid. Oavsett uppgift är divisionens utgångsgruppering lite av ”lagt kort ligger”, det vill säga att det är svårt att nu ändra placeringen av de olika brigaderna. Den aggressiva spaningen som möjliggjorts genom att alla tre brigader har tagit terräng och därigenom har kontakt med fienden börjar nu ge en heltäckande bild över striden.

Manövern som en framgångsfaktor innebär en snabb och oväntad förflyttning av egna enheter med syftet att *överraska*. Ibland uppstår även *chock* med ett oorganiserat motstånd som resultat. Idealt uppstår det ett mätbart och framgångsrikt utfall då luckor utnyttjas och där möjligheten att bryta ige-

nom på djupet verkställs. Det sker genom egen manöver och risktagning.

Att till fullo utnyttja överraskning, dold förflyttning och taktisk rörlighet genom en medveten infiltration ger ofta motståndaren dilemman. Avsikten med manövern är att skapa förvirring och oordning bland motståndarens enheter och förminska effekten av dennes beslutsprocess. Motsatsen är en fundamental konservatism i form av att man håller fast vid egna kulturer och traditioner och övningsbeteenden, samt egen oförmåga att dra nytta av tidigare erfarenheter.³²

Chefen bör ges möjlighet att kunna skapa överraskning genom innovation. Precis som Storr argumenterar, kan en exploaterad överraskning leda till *chock* och försätta fienden i ett paralyserat tillstånd.³³ Konsten att skydda egna förband mot utnötning syftar till att kunna koncentrera kraften och åstadkomma (eller motstå) *genombrott*. Om en chef ges möjlighet att identifiera rätt ögonblick, förbereda sig och manövrera när genombrottet inträffar minskar även risken för egen nednötning.³⁴

Identifieringen kan ske genom att chefen behärskar både den egna och motståndarens doktrin, organisation, teknik, *modus operandi*, moral och terräng, med syftet att förstärka svagheter i motståndarens verksamhet och kunna förutse dennes nästa drag. Denna tidshorisont består av tidsekvensen för överraskning – chock – exploatering och är chefs viktigaste fokus, inte absolut tid i form av timmar eller dygn. Det är denna reella och upplevda tidshorisont som ger möjlighet till seger. Tidshorisonten kommer dock att variera, vilket påverkar stabens hantering av ”*short- mid- and long turn*” mot en mer dynamisk process.

Effekten av överraskande attacker vid fiendens flanker och bakre områden är betydande. Att lyckas åstadkomma en överraskningseffekt, ger högre sannolikhet för

framgång, i stort sett oberoende av det för tillfället rådande styrkeförhållandet. Om överraskning inte uppnås, är sannolikheten för framgång starkt beroende av styrkeförhållandet. Då är resultatet av striderna till stor del enbart en fråga om utmattning och utnötning. En alltför linjär strid utan försök till överraskning leder obarmhärtigt till utnötning. Under en utnötningssstrid ökar risken att förlora för den sida som har mindre förbandsmassa. Utnötning är inte heller någon garanti för att uppnå seger, vilket bland andra Storr påpekat.³⁵

Divisionens motanfall och fördröjningsstrid (D+2)

Kl 08.20. NMekB19:s andra beslutstillfälle, att möta en fientlig genombrytning i sitt västra brigadområde, diskuterades. NMekB19 har förberett detta tillfälle genom gruppering av egen brigadspaning och genomförande av fältarbeten vid övergångarna längs med brigadgränsen till MekB4. NMekB19:s beslutstillfälle inkluderar att brigaden med två pansarbataljoner genomför motanfall som understöds av två artilleribataljoner och ett EW-kompani. Även möjligheten till minering med hjälp av helikopter tillförs beslutstillfället.³⁶

Under övervägandena noteras risken att ZK (divisionsartilleri) dras ur och lämnar NMekB19 för att återgå till divisionen. Indikatorn för att utlösa NMekB19:s motanfall längs egen brigadgräns är *om* minst ett fientligt kompani framrycker längs gränsen i nordvästlig riktning.

Diskussion om hur och när förmåga till elektronisk krigföring (EW) skall användas hamnar i fokus. När sådan offensiv förmåga nyttjas bör den noggrant sammanfalla med brigadens motanfall riktat främst mot fiendens artillerisystem. Som ett andra alternativ behåller brigaden EW-förmågan för fortsatt inhämtning under motanfallet.

NMekB19:s beslutstillfälle, att med halvbrigad anfalla när ett fientligt kompani har identifierats får ses som ”*overkill*”, och däri ligger dilemmats kärna i den tidigare diskussionen om vem som bör ha handlingsfrihet, och när: divisionen eller brigaden. *Mot* att detta skulle ses som ”*overkill*” kan läggas vikten av initiala taktiska framgångar, brigadens förmåga till planering och genomförande av en framgångsrik strid, samt att denna ”*overkill*” ligger inom ramen för tidigare given uppgift.

Kl 08.40. MekB7 strider enligt sin tidigare plan. Under striden försöker brigaden identifiera indikatorer som kan utlösa motanfall. Egna framgångsfaktorer för motanfall är fältarbeten och indirekt eld. Luftburet underhåll försörjer brigaden med förplägnad samt för ut skadade.

Kl 10.00. Högre chef möter divisionen och meddelar att tredje part är på väg in i området. Tredje part kommer initialt med en mekaniserad brigad samt en raketartilleribataljon. Med tillförda resurser ska divisionen förbereda sig för motanfall i syfte att *slå* fienden i Skåne. Sensorer för detta anfall grupperas ut i divisionens centrala delar.

När det finns olika uppfattningar om var gränsen mellan MekB4 och NMekB19 går öppnas en sårbar geografisk lucka längs gränsen för fienden att framrycka in i. Fienden exploaterar nu divisionens svaga punkt. NMekB19 hade dock, som redan nämnts, förberett ett brigadmotanfall och det igångsätts. Ett misstag rättas till med en av de få resurser divisionen skulle kunna ha använt i annan riktning. Motanfallet är lyckat för brigaden men i grunden har behovet av motanfall uppstått på grund av samordningsmissstag och en tidigare obalanserad uppgifts- och styrkefördelning. Momentet är intressant och belyser behovet av ökad och kontinuerlig övning för de olika ledningsnivåerna, brigad och division.

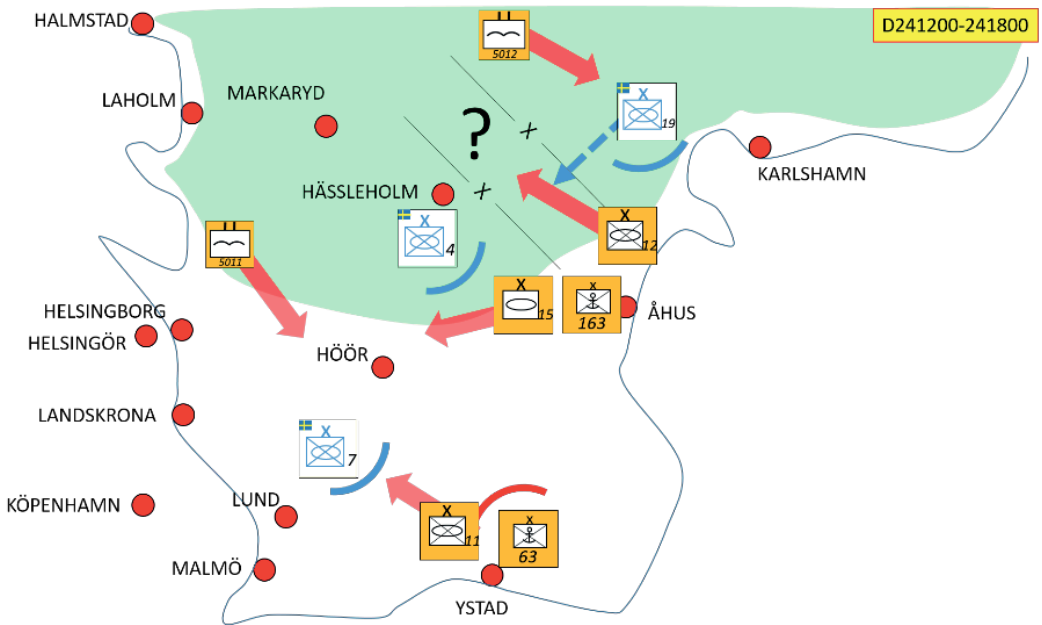


Bild 6. Illustrerar problemet med gränsdragningen mellan MekB4 och NMekB19.

Kl 15.50. NMekB19 är beredd att 6 h efter order genomföra motanfall in i MekB4:s område mot fiendens bakre delar som består av den fiendliga 12:e brigaden. Syftet med motanfallet är att sänka motståndarens stridsvärde under eget genombrott och exploatering. Vid ett avgörande bör man sträva efter att skapa en "systemkollaps" som inkluderar fiendens ledningsförmåga, vilket påskyndar ett organisatoriskt sammanbrott. Ett organisatoriskt sammanbrott är relativt, eftersom båda sidor samtidigt bryts ner i olika grad. Vi vet att det är manövern som oftare orsakar organisatoriskt sammanbrott än avgiven eldkraft. Detta beror främst på att manövern, om den är snabb och/eller dold, baserat på noggrann underrättelse, kan resultera i överraskning.

Överraskning innebär oväntade riktningar, t.ex. att bakre områden med trupper som inte är avsedda för direkt strid (t ex logistik- och ledningsförband) ansätts.

Anfall som uppnår en överraskningseffekt kan resultera i att motståndaren hamnar i chock och bryts upp i sin struktur. Det är när en styrka har kollapsat som den drabbas av de största förlusterna av material och soldater. Förlusterna och själva kollapsen förstärks när den vikande sidan aggressivt förföljs utan möjlighet till att omorganisera sin strid.³⁷ I förföljandet ligger stridens avgörande och seger.³⁸

Analys D+2

Divisionens tre brigader är nu fullt engagerade och utgångsgrupperingen för divisionen är långsträckt, över hela Skåne, från norr till söder. MekB4 är engagerad med att fördröja fiendens starkaste brigad, den 15:e pansarbrigaden; MekB7 har en hög ambition att anfälla och NMekB19 genomför motanfall i sin fördröjningsstrid. Underrätteläget uppfattar fiendens starkaste brigad, den 15:e pansarbrigaden, samt hotet från att

12:e mekaniserade brigaden anfaller mot Hässleholm mellan egna två brigader.

Luckan mellan MekB4 och NMekB19 skapar en tidsförlust men tätas till. Med tillförda resurser identifieras en möjlighet till motanfall för att kunna slå fienden och därtill nå ett avgörande. Divisionen har skapat ett fördelaktigt läge, om än något osäkert då tredje part ännu inte har kommit fram till divisionens område.

Divisionens gruppering för fördröjningsstrid har varit relativt statisk under två dygn med risk för utnötning. Motståndarens förband är i det läget utspanade och identifierade, och i och med att deras placering är kända minskar nu risken att bli överraskad och ett eget motanfall möjliggörs.

NMekB19:s motanfall förbrukar divisionens möjlighet att manövrera utan förstärkning av en haubitsbataljon. Divisionens strid är i allt väsentligt linjär och med ett lågt tempo. Utan ett snabbt genombrott i detta läge riskerar divisionen att förbrukas innan ett avgörande kan nås – en för tidig kulmination. Striden står nu och väger. Att här lyfta fram övriga element för att nå framgång i striden avvaktar man med till dess en förskjutning sker av stridsförloppet. D+2 är i allt väsentligt det dygn som avgör stridens utgång; divisionens frigörelse från utnötning.

Divisionens slutstrid (D+3)

Kl 08.00–16.00. Brigadstaberna har arbetat fram och samordnat ett tänkt motanfall, vilket ska genomföras inom tidigare given uppgift. Motanfallet genomförs av NMekB19:s två bataljoner mot fiendens 12:e brigad (se bild 6). MekB4 genomför motanfall med en bataljon mot fiendens 15:e pansarbrigad samtidigt som MekB7 återhämtar sig efter att ha frigjort sig från stridskontakt. Detta möjliggör ett reducerat brigadanfall söderifrån i riktning nordost, ut mot fiendens 15:e brigads bakre delar.

Sammantaget anfaller nu delar ur divisionens samtliga tre brigader genom att själva samordna divisionens strid mellan brigaderna. Divisionens inriktning för striden är fortsatt att *fördröja* fienden genom att bekämpa motståndarens förband. I den tänkta planen genomför divisionen en tänkt *fördröjningsstrid* med tre till fyra bataljoner samtidigt som fem till sex bataljoner genomför motanfall från tre olika håll. Risktagning sker främst i MekB7:s södra område.

Motanfallet har en låg grad av samordning i tid då NMekB19 ger order om motanfall kl 11.00 utan att vänta in MekB7:s tidpunkt för sitt anfall. Denna lösning kan oplanerat leda till att divisionen överraskar fienden. Vidare kan överraskning uppnås genom att divisionens anfall ansätts från olika håll och vid olika tidpunkter. Dilemmat som observeras är dock att ingen fångar upp och planlägger en eventuell lyckad överraskningsstrid med förmåga till egen exploatering.

Kl 10.10. NMekB19:s syfte med anfallsstriden är fiendefokuserat, och avsikten är att ge fienden förluster utan att förskjuta striden vilket riskerar utnötning i stället för manöver. En tydlig riktlinje ges dock av NMekB19 avseende att undvika fiendens ”hårda” täter. Frågan är hur länge brigaden kan undvika fiendens reserver och motanfall. Situationen får beskrivas som intressant och visar på hur taktiken utvecklas under krigsspelet.

Kl 10.50. MekB7 genomför ordergivning innan anfall in bakom fiendens 15:e pansarbrigad. MekB7 har i det tänkta genomförandet tillförts ett stridsvagnskompani och ett haubitskompani från MekB4. Samtidigt är MekB7 samlad för anfall och order ges. Starten för anfallet bedöms till senast kl 12.00.

Under besök vid MekB7 delges en bedömning rörande divisionens handlingsfrihet som sträcker sig minst 48h framåt. Avsikten

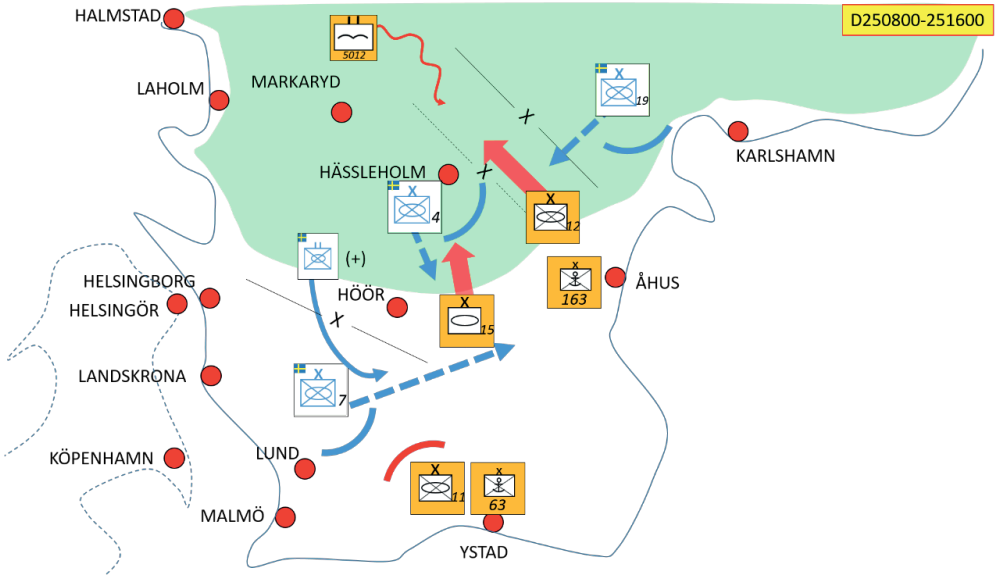


Bild 7. Utvisar tre tänkta men ej genomförda brigadanfall mot fiendens centrala delar.

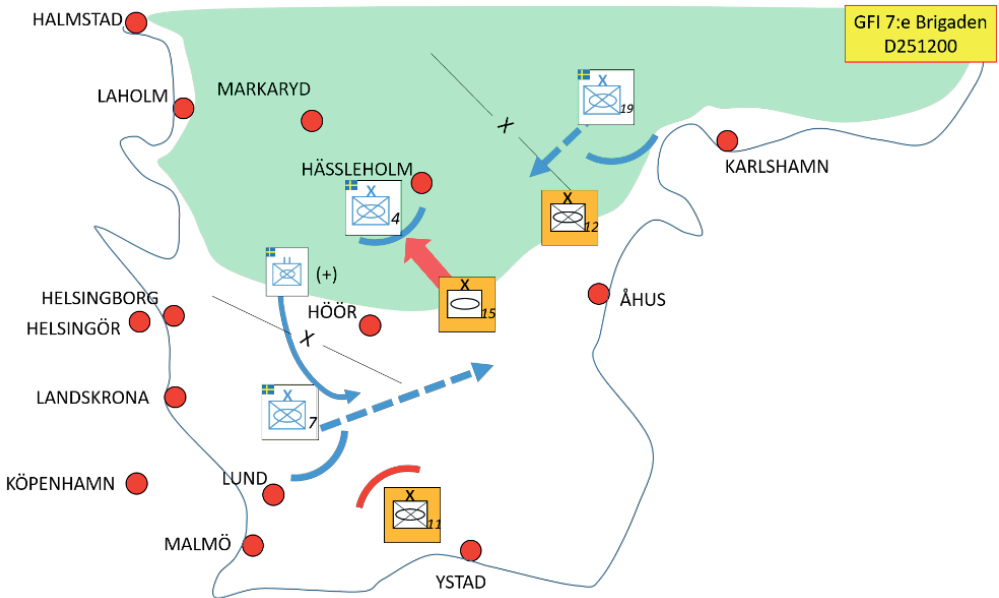


Bild 8. Planen kommer till del inte att genomföras då MekB7 får ny uppgift med riktning Ystad.

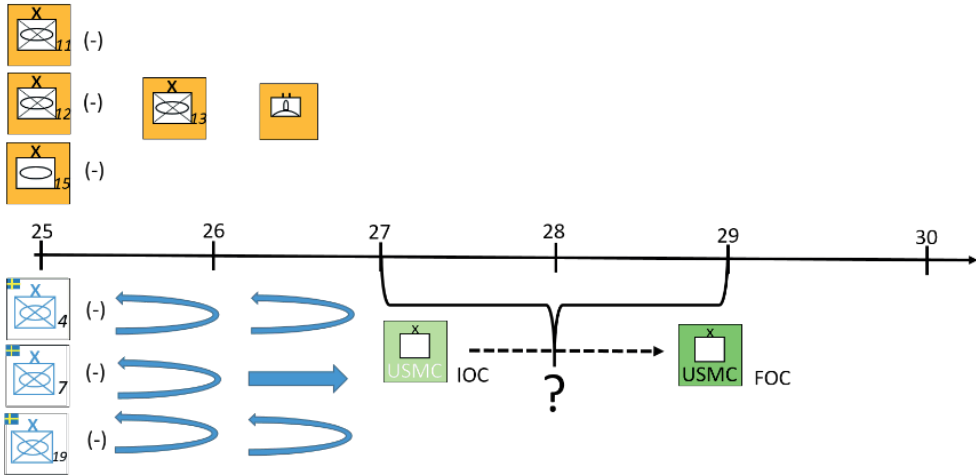


Bild 9. Skiss från divisionsstabens whiteboard.

med MekB7 är att brigaden dras ur stridskontakt för att bilda divisionsreserv. MekB7 redovisar sitt läge med möjlighet att anfalla i två olika alternativa riktningar. Den ena riktningen är det redan förberedda anfallet mot fiendens 15:e brigads bakre delar. Det andra alternativet är att ta upp den tidigare uppgiften: anfall i riktning mot Ystad.

Nytt beslut: divisionen vill få fram MekB7 mot Ystad. MekB7 kan vara grupperad kl 15.00 för att påbörja ny uppgift. Brigaden är redan samlad för det tidigare förberedda anfallet mot fiendens 15:e brigads bakre område. Den nya ordern riskerar att kraftsplittra divisionens resurser då MekB7 nu anfaller i ny riktning. MekB4 och NMekB19 måste informeras om detta nya beslut, att låta MekB7 anfalla i riktning mot Ystad, vilket är en förändring från ursprungsplanen.

Divisionens tidslinje visar på styrkeförhållandena och när tredje part är tänkt att ansluta. En viktig faktor för divisionen blir identifieringen av lämplig återhämtning. Enligt tidigare order skall divisionen ha handlingsfrihet med minst en egen brigad samt undvika kulmination före fienden.

Analys D+3

Divisionens dilemma är att brigaderna autonomt samordnar och prioriterar inför kommande strid samtidigt som tillförsel av förstärkning och ett divisionsmotanfall ska förberedas materialiseras.

Kommer divisionens avsikt och vilja in för sent, in i en redan pågående och långt framskriden process där halva divisionen nu är på väg att anfalla brigadvis? Tiden är kanske för snäv för egna beslut från divisionens sida; den som är närmst problemet fattar snabbare beslut med högre detaljeringsgrad än den som är längre ifrån.

Exempelvis föreslår MekB7 en möjlighet som kräver ett snabbt beslut – att som divisionsreserv anfalla mot Ystad alternativt Åhus.

Utgångsgrupperingen för divisionen under D+3 styrs av brigaderna och präglas av ett försök till synkronisering av respektive brigads strid. Brigadernas plan är djärv och skulle kunna avgöra striden i Skåne, men med en förhöjd risk att förlora handlingsfrihet med MekB7.

Den planerade manövern skulle hota fiendens 15:e brigad (se bild 8) och möjligen kunna nå in och hota fiendens inre operationsområde.³⁹ Det hade varit det genombrott som divisionen skulle ha behövt för att hejda fiendens utbredning i Skåne och mot södra Småland/Halland.

Den rumsliga och tidsmässiga förskjutningen av striden hade kunnat orsaka överraskning och till slut också leda till en upplösning av motståndarens förband. En möjlig delning mellan fiendens två brohuvuden hade inneburit att de kunde bekämpas en i taget och därmed skulle kunna ha förintats.

Även om inte alla åtta elementen är materialiserade i detta skede, diskuteras de i förbandens planering inför ett avgörande. Brigadernas plan (se bild 8) indikerar överraskning, genombrott och att med ett högt tempo chocka motståndaren. Nås fiendens inre linjer riskerar fienden att bli upprullad, förföljd och till slut, hamna i en organisatorisk upplösning.

Analys och slutsatser

Syftet med denna analys har varit att belysa varför Sverige åter behöver en divisionsnivå inom arméns ledningsstruktur, vilken funktion denna nivå tillför och hur divisionen kan användas i strid. Analysens resultat bör förstås mot bakgrund av att den grundas på en undersökares deltagande observationer under en stabsövning. Genom närheten till beslutsfattande chefer och taktiska processer har det varit möjligt att fånga relevanta ögonblick av ledarskap, bedömningar och taktiskt agerande. Denna närstudie ger en valid och fördjupad inblick i hur arméns högre taktiska förband tillämpar taktik i praktiken.

Taktik på divisionsnivå omfattar inte enbart samordning av manöver och eldkraft, utan även förmågan att organisera förband

genom olika funktioner samt säkerställa ut hållighet och stridsvärde över tid. Divisionens återinförande har skett under tidspress och med begränsade resurser, vilket påverkat förutsättningarna att kunna öva. Trots detta har divisionsledningen visat en initial förmåga att integrera brigaderna i en gemensam och sammanhållen strid, även om taktiska beslut, samordning och ledning under övningen inte alltid fick önskat resultat, kunde brigaderna införlivas i den gemensamma och fria divisionsstriden.

Divisionen har inlett utvecklingen mot att bli en effektiv ledningsnivå för större förbandsmassor.

Brigaderna uppvisar generellt en hög grad av taktisk skicklighet och förmåga till självständig verkan. Brigadernas utveckling ligger före divisionens när det gäller att kunna omsätta order till effekter på slagfältet, vilket är naturligt givet deras längre utvecklingscykel jämfört med divisionen. Under ASÖ22 visade det sig dock att divisionen kunde börja ta ansvar för en förhöjd effekt under strid. Divisionen har helt klart påbörjat sin resa mot att skapa ett högre taktiskt mer värde genom samordning och kraftsamling av brigader med syftet att vid behov kunna nå ett avgörande i en riktning.

Analysen visar att divisionen har inlett utvecklingen mot att bli en effektiv ledningsnivå för större förbandsmassor. Divisionen visade sig kapabel att leda divisionsförband och samordna funktioner för att understödja till en kraftsamling. Under ASÖ22 kunde divisionen till del börja samordna flera markförband i en större formation än tidigare för att möjliggöra ett avgörande. Divisionens förmåga till inhämtning av underrättelser, optimera verkan, bibehålla hög rörlighet och

tempo har här visat sig fungera. Förmågan i detta avseende inbegriper manövertänkande, uppdragstaktik, samordning av kombinerade vapen och noggrant avvägda resurser för att nå önskad/efterfrågad effekt inom ramen för stridens förande.

Divisionens roll får inte isoleras till taktisk samordning. Den måste även förstås som en del inom en bredare operativ helhet, där divisionen utgör en komponent, som i samklang med övriga stridskrafter löser det uppfattade militära problemet. Divisionen är här inte minst starkt beroende av eget flyg då divisionens rörlighet kommer att försämrats utan luftrumssamordning och skydd.

Vidare finns det behov av att i en koalition (Nato) kunna verka i en gemensam operation med en tillräckligt bra interoperabilitet. I detta avseende utgör brigad, division och kår en förutsättning för ändamålet. Utanför en koalition bör divisionen fortsatt behärska den *fria* operationen.

Likt en fågel Fenix har divisionen återuppstått som organisatorisk enhet och börjat utveckla sin förmåga att leda och samordna underställda förband och deras verkan i en komplex miljö där avgörande krävs. Brigaderna utgör fortfarande grundstommen och divisionens val under ASÖ22 var att föra striden brigadvis. Divisionens brigader har organisatoriskt kombinerade vapensystem och förmågor vilket förenklar tempot i divisionens strid. Samtidigt kan en alltför statisk organisationsstruktur försvåra tillfällig indelning och stridsekonomi.

Viss kritik kan riktas mot att divisionen i första hand valde att tillföra resurser till brigaderna, snarare än att leda egna tillfälligt indelade förband. Divisionens resa mot att skapa förutsättningar för brigaderna att lösa sina uppgifter över tid har dock påbörjats. Divisionen ses som en resurshållare med möjlighet att tilldela förband, tid och områden i syfte att vinna duellen.

Behovet av en sammanhållande taktisk chef i en kraftsamlingsriktning är av stor betydelse, då resurser och ambition kontinuerligt måste vägas mot att lösa tilldelade uppgifter. Divisionens ledning och samordning för att stödja brigadernas strid har visat sig fungera väl. Frågan kvarstår dock: är det divisionens roll att samordna brigadstrid, eller bör divisionen även kunna leda strid med tillfälligt sammansatta stridsgrupper?

I slutet av ASÖ22 kom logistiken att visa sig viktig. Förberedelser för att dra ur brigadförband för återhämtning hamnade, tillsammans med kapplöpningen mot kulminationspunkten, i fokus. Divisionens logistiska roll är central för att undvika en för tidig kulmination. Arméns avsaknad av armékår kompenseras till en del av divisionens förmåga till ledning och samordning. Avsaknaden av en operativ armékår bedöms dock bli alltmer påtaglig i takt med att fler divisioner tillförs i en nationell och internationell kontext. En observation utanför de taktiska element som har fungerat som ram för denna studie är att divisionsledningen även fungerar som ett kårhögkvarter, med en ansvarshorisont bortom stridens komplexitet och den egna förmågan.

Vägen framåt

Det finns en borte gräns där manöverkrigföring inte förmår uppväga en alltför stor numerär överlägsenhet. Ändå går det att finna flera historiska exempel då en mindre styrka besegrar en större numerär med hjälp av skickligare manövrering (taktik).

Hur stor numerär en division kan bekämpa eller slå beror i hög grad på spelet mellan manöver, tempo och överraskning. Att enbart räkna volymer och antal av olika vapensystem riskerar att förminska krigskonsten som sådan, där krigslist, taktikanpassning, flexibilitet, uppdragstaktik

och asymmetriskt taktiskt agerande utgör en central del.⁴⁰

Under utbildning och träning av staber bör därför manövertänkandet genomsyra viljan att lösa uppgifter, mer än analys av styrkeförhållanden.

Arméns division har påbörjat sin resa mot ett effektivt högre taktiskt förband – ett förband avvägt för manöverkrigföringens essens: att vinna duellen.

Lars Henåker är överstelöjtnant, fil dr och verksam vid Institutionen för krigsvetenskap vid Försvarshögskolan.

Mikael Weissmann är docent, fil dr och verksam vid Institutionen för försvarssystem vid Försvarshögskolan.

Noter

1. Vid skrivandet av denna text har författarna använt generativa AI-verktyg och AI-assisterade teknologier, däribland Google Translate, DeepL, Grammarly och ChatGPT. Dessa har använts i syfte att stödja översättning, språklig bearbetning och stilistisk förfining. Allt innehåll har därefter noggrant granskats, redigerats och validerats av författarna, som tar det fulla ansvaret för arbetets slutliga utformning och innehåll.
2. Markstridsskolan. Första intrycksrapport efter övning (FIR) ASÖ 22. FM2022-116:16.
3. Nilsson, Niklas och Weissmann, Mikael: "Approaching Land Warfare in the Twenty-first Century" i Weissmann, Mikael och Nilsson, Niklas (red): *Advanced Land Warfare: Tactics and Operations*, Oxford University Press, Oxford 2023, s 1-10.
4. Thunholm, Peter och Henåker, Lars: "A Tentative Model on Effective Army Combat Tactics", *Comparative Strategy*, vol 39, nr 5, 2020, s 490-504.
5. Henåker, Lars: *Mastering Tactics: Exploring and Measuring Victory in Battle*, Försvarshögskolan, Stockholm 2023.
6. Försvarsmakten: *Reglemente Armé Taktik*, Försvarsmakten, Stockholm 2023, s 108-110.
7. Henåker, Mastering Tactics, s 13. Se även Leonhard, Robert: *Fighting by Minutes: Time and the Art of War*, Praeger Publishers, Westport (CT) 1994.
8. Thunholm och Henåker, A Tentative Model, s 490-504.
9. Dupuy, Trevor N.: *The Evolution of Weapons and Warfare*, Da Capo Press Inc., Fairfax 1984, s 160-161.
10. Bellamy, Christopher: *The Evolution of Modern Land Warfare*, Routledge, New York 2016, s 55.
11. Moltke, Helmuth von: *Kriget 1870-71 mellan Tyskland och Frankrike*, P. A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1892, s 376-438.
12. House, Jonathan M.: *Combined Arms Warfare in the Twentieth Century*, University Press of Kansas, Lawrence 2001, s 61-62.
13. *ibid.*, s 73.
14. Storr, Jim: *The Hall of Mirrors: War and Warfare in the Twentieth Century*, Helion & Company, Solihull 2018, s 92.
15. Middeldorf, Eike: *Taktik på Östfronten*, Norstedts förlag, Stockholm 2010, s 36-38. (Originalalets titel: *Taktik im Russlandfeldzug*, 1956.)
16. Carver, Michael: "Conventional Warfare in the Nuclear Age" i Paret, Peter (red): *Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton University Press, Princeton (NJ) 1986, s 779-814.
17. Försvarsmakten: *Doktrin, Gemensamma operationer (DGO 20)*, Försvarsmakten, Stockholm 2020, s 68.
18. Middeldorf, *Taktik på Östfronten*, s 37-48.

19. Armén: *Arméreglemente del II (AR II)*, Ivar Håggströms Boktryckeri, Stockholm 1952, s 2:61-82.
20. Markstridsskolan: *Divisionen: begrepp och definitioner* (Utkast 2021-01-06), Markstridsskolan/ Försvarsmakten, 2021, s 1.
21. Weissmann, Mikael och Nilsson, Niklas: "Towards a Versatile Edge: Developing Land Forces for Future Conflict" i Weissmann, Mikael och Nilsson, Niklas (red): *Advanced Land Warfare: Tactics and Operations*, Oxford University Press, Oxford 2023, s 394-402.
22. Krigsspelpjäsernas olika värden är ej relevanta för denna studie och kan bortses ifrån.
23. Jämför Kullack, Werner: *Operational Art of the German Army: "Freie Operationen"*, School of Advanced Military Studies, Fort Leavenworth 1999, s 7.
24. Jämför Försvarsmakten: *Handbok Markstrid – Motståndaren*, Försvarsmakten, Stockholm 2021, s 130-132.
25. Ett exempel är två mekaniserade bataljoner + en artilleribataljon.
26. Biddle, Stephen: *Military Power*, Princeton University Press, Princeton (NJ) 2004, s 35.
27. Storr, Jim: *The Human Face of War*, Continuum UK, London 2009, s 83-84.
28. OODA loop (Observe-Orient-Decide-Act loop), Boyd, John: *A Discourse on Winning and Losing*, Air University Library Document No. M-U 43947 (Briefing Slides), Maxwell Air Force Base (AL) 1987.
29. Horne, Alistair: *To Lose a Battle: France 1940*, Penguin Group, London 2007, s 436-441.
30. Storr, Jim: *Battlegroup! The Lessons of the Unfought Battles of the Cold War*, Helion & Company, Warwick 2021, s 200-202.
31. Collins, Randall: "A Dynamic Theory of Battle Victory and Defeat", *Clodynamics*, nr 1, s 20-21. Truppenführung, Part I (1933) och Part II (1934), övers. och red. Condell, B. och Zabecki, D., Lynne Rienner Publishers, London 2001, s 20-21, 88-91.
32. Jämför Meir Finkels syn på flexibilitet, Finkel, Meir: *On Flexibility: Recovery from Technological and Doctrinal Surprise on the Battlefield*, Stanford University Press, Stanford 2011, s 227-231.
33. Storr, The Human Face, s 84-91.
34. Se t ex Collins, A Dynamic Theory, s 3.
35. Storr, The Human Face, s 86.
36. M136 *Volcano mine* system används som exempelssystem under övningen.
37. Storr, The Human Face, s 86-87.
38. Middeldorf, *Taktik på Östfronten*, s 126-128.
39. För fördjupning, se: Jomini, Antoine-Henri: *Art of War*, i *Roots of Strategy*, vol 2, Stackpole Books, Mechanicsburg 1987. (Original: Précis de l'art de la guerre, 1837-38.)
40. Från Lanchesters Square Law kan 3:1-regeln tolkas som önskvärd och används ibland av analytiker som ett idealt odds för att i förväg säkerställa seger i strid. (Lawrence, Christopher: *War by Numbers: Understanding Conventional Combat*, Potomac Books/University of Nebraska Press, Lincoln 2017, s 3-7, 31) 3:1-regeln bygger på tanken att den egna eldkraften måste vara minst tre gånger starkare än motståndarens för att vinna striden genom duellens utnötning. Förutsättningen för beräkningar av Lanchesters lag innebär ett förenklat schackliknande tillvägagångssätt där fler eldkraftsspelpjäser än motståndaren gör skillnad i seger och förlust. Även om Lanchesters lagar fungerar utmärkt i enkla matematiska modeller, finner vi inget vetenskapligt stöd för att 3:1-regeln fungerar idag. (Davis, Paul: *Aggregation, Disaggregation, and the 3:1 Rule in Ground Combat*, RAND Corporation, Santa Monica (CA) 1995, s 77-78).